

Хом'як Петро Петрович,
старший судовий експерт групи
трасологічного обліку відділу
криміналістичних видів досліджень
Тернопільського науково-дослідного
експертно-криміналістичного центру
МВС України

ОСОБЛИВОСТІ ДОСЛІДЖЕННЯ ЗАМКІВ ІЗ СЛІДАМИ ЗЛАМУ ТА ФОРМУЛЮВАННЯ ВИСНОВКІВ

Метою даного дослідження є аналіз окремих проблемних питань, які виникають при проведенні досліджень замків із слідами зламу, а також внесення пропозицій щодо їх практичного вирішення.

З огляду на практичну значимість, обрана тема є актуальною і може бути використана у експертній діяльності та навчальному процесі.

Багато злочинів проти власності вчинюються із застосуванням технічних засобів, до числа яких відносяться і знаряддя зламу: побутові (ломи, багри, пилки, сокири, молотки, монтажні лопатки-монтажні й ін.), а також інструменти, спеціально виготовлені для злочинних цілей («фомка», «балерина», «гусяча лапа»). Крім того, використовуються випадкові предмети (металеві стержні, труби, арматурні прутки тощо), за допомогою яких проводиться часткове або повне руйнування перешкоди.

Руйнуючі методи зламу: методи впливу на замок, пов'язані з незворотніми змінами його конструкції, механічним руйнуванням або деформацією окремих елементів. При цьому може бути усунений або полегшений доступ до засува, і його переміщення відбувається вже в зруйнованій або істотно ослабленій конструкції замка. Після руйнуючих впливів замок стає не робото здатним.

Способи зламу замків також різноманітні і обумовлюються не тільки особливостями конструкції замикаючих механізмів, але і способом кріплення замків до об'єктів. Найпоширеніші наступні види зламу: виривання дужки замка;- перерізання дужки замка; віджим верхньої грані корпусу контрольного замка; - висвердлювання частини циліндра, корпусу і штифтів у площини їх контакту з наступним поворотом циліндра; руйнування корпусу замка з наступним пересуванням засува; переламування двостороннього циліндрового механізму в місці гвинтового кріплення до корпусу замка з наступним пересуванням засува; – відділення накладного замка від дверей шляхом нанесення ударів по корпусі замикаючого механізму із зовнішньої сторони; – виривання корпусу циліндрового механізму врізного замка «Аблой» з наступним пересуванням засува; провертання замикаючого механізму замка «Аблой» за допомогою стержня, введенного в шпару для ключа.

Сліди зламу можуть бути виявлені як безпосередньо на самому замку, так і на елементах і пристроях його кріплення до дверей. Злам навісних замків найчастіше проводиться шляхом виривання, перепилювання, перерізання або перекошування його дужки. Для зламу врізних замків характерне руйнування (вибивання, переламування або висвердлювання) його циліндрового механізму або руйнування корпусу, як правило, супроводжується великими руйнуваннями прилягаючої до замка ділянки дверей. Одним із основних завдань дослідження слідів зламу є встановлення групової приналежності знаряддя зламу. За слідами розпила (надпила) може бути встановлений його вид (полотно ножівки, кручена дротова пила, напильник, «болгарка»), розмірні характеристики і форма (ширина полотна або диска, профіль і розмір насічки напильника або надфіля). Форма і розміри обпилювань дозволяють визначити геометричні параметри і ступінь гостроти ріжучих елементів інструментів, використаних для зламу. Дослідження слідів свердління вирішує взаємозалежні завдання: встановлення форми, розмірних характеристик свердла і встановлення типу інструмента (механічна або електрична дрель). Для цього необхідно досліджувати всю систему слідів, що виникають при свердлінні: наскрізні й нескрізні сліди, стружку, кінцеві елементи, що утворюються при виході свердла з перешкоди. Дослідженням статичних слідів виривання дужки або віджиму встановлюється характеристика робочої частини інструмента (знаряддя зламу): розміри, форма, конфігурація контуру, наявність окремих ознак, що дозволяє, у свою чергу, визначити його конструкцію, найменування і сферу використання в побутовій або виробничій діяльності. Останнє має істотне значення для встановлення кола осіб, причетних до роботи з ним. Висновки і припущення, зроблені за результатами дослідження, служать для вирішення оперативно-пошукових завдань, планування і організації проведення слідчих дій.

В трасологічній експертизі замків безпосередніми об'єктами дослідження є матеріальні зміни, що виникли в результаті кримінального відмикання або зламу замків, тобто ознаки впливу на замки сторонніх предметів (підроблених і підібраних ключів, відмичок, випадкових предметів, знарядь зламу).

Як правило на експертизу направляються замки різних конструкцій та різного способу кріплення до об'єктів.

В процесі експертного дослідження замків із слідами зламу встановлюється вид знаряддя, що застосовувалося, проводиться його ідентифікація, визначається механізм впливу на різні, способи зламу замикаючих пристосувань. Все це дозволяє одержати дані, що мають доказове значення при розслідуванні злочинів.

За геометричною формою контактуючої ділянки, розмірам її елементів нерідко визначається конструкція інструмента, за допомогою якого був зламаний замок. Ознаки зовнішньої будови носять загальний характер і

можуть бути використані для встановлення групової приналежності знаряддя зламу – його виду, різновиду.

Як свідчить експертна практика, найчастіше надходять на дослідження:

1) навісні замки, при цьому ставляться стандартні запитання: чи наявні на поверхні навісного замка сліди, залишені внаслідок дії сторонніх предметів; якщо так, то чи придатні вони для ідентифікації; яким предметом чи інструментом вони були залишені?

Як правило експертом виявляються на торці верхньої поверхні корпусу замка пошкодження металу у вигляді хаотично розташованих дрібних подряпин та вм'ятин. Характер таких пошкоджень свідчить про те, що навісний замок був зламаний шляхом викиду дужки. Для цього можуть використовуватися різні предмети, як побутові (ломи, багри, пилки, сокири, молотки, монтажні лопатки-монтування й ін.), так і інструменти, спеціально виготовлені для злочинних цілей («фомка», «балерина», «гусяча лапа»), але встановити зазвичай яким саме предметом був зламаний замок не вдається можливим в зв'язку з малими розмірами слідів, слабкістю їх вираження та відсутністю в них будь-яких орієнтуючих ознак на тип знаряддя. За такими слідами досить важко, а то і практично неможливо ідентифікувати знаряддя, яке їх залишило.

Також на дужках навісних замків виявляються сліди характерні для перерізу, перекусу, які дозволяють експерту встановити тип використаного інструмента (ножівка по металу, інструмент по типу ножиців для перекусу металевих конструкцій, болторізів, тощо), а також при наявності самого знаряддя ідентифікувати його.

2) частини циліндрових механізмів врізних замків, при цьому ставляться такі ж запитання.

Експертом виявляються сліди, характер яких дозволяє зробити висновок про те, що вони залишені від захвату та стискання твердим металевим предметом захватуючої зустрічної дії (по типу розвідних ключів). При наявності знаряддя, яке залишило дані сліди, його можливо ідентифікувати.

На даний час є не поодинокі випадки проблемних питань, що стосуються призначення судово-трасологічних експертиз та ускладнюють проведення досліджень, а саме:

– некоректні запитання, з яких найбільш характерною проблемою є питання по таким об'єктам як сліди знаряддя зламу та замки. Ініціатори не розуміють та плутають запитання. Наприклад коли об'єктом дослідження є сліди знаряддя на зламаній частині циліндрового механізму замка – питання ставлять «Чи є сліди відмичок на внутрішніх поверхнях?», хоча без спеціальних знань візуальним оглядом об'єкту видно що деталь замка зламана та містить сліди знаряддя. І навпаки, коли є робочий замок без явних пошкоджень задають питання щодо наявності слідів злому, при цьому надають ключ оригінал і не зрозуміло з якою метою питають чи є сліди від

цього ключа на замку, яким власник користувався увесь час з початку експлуатації замка;

– запитання, зміст яких не дозволяє встановити мету дослідження щодо наданих об'єктів, наприклад надано циліндровий механізм замка з ключем до нього: Яким способом зламаний?, Чи можна відкрити цей замок за допомогою інших предметів чи інструментів?, Чи можна відкрити цей замок, не порушуючи контрольного пристосування?, У якому положенні – закритому чи відкритому – пошкоджено замок?, Чи не залишені сліди на об'єкті цим інструментом?, До якого виду належить знаряддя, яким утворено сліди зламу?

Список використаних джерел

1. Трасологічні дослідження: Курс лекцій / А. В. Кофанов, О. Г. Волошин, О. В. Літвінова. К.: Київ. нац. ун-т внутр. справ, 2010. – 304 с.
2. Інформаційний лист «Проблемні питання, що стосуються призначення судово – трасологічних експертиз» [Електронний ресурс].- Режим доступу: <http://ndekc.kiev.ua/wp-content/uploads/2018/02/Інформаційний-листтрасологія-2018.pdf>.

Христян Віталій Володимирович,
судовий експерт сектору
дактилоскопічного обліку відділу
криміналістичних видів досліджень
Запорізького науково-дослідного
експертно-криміналістичного центру
МВС України

ДО ПИТАННЯ ПІДГОТОВКИ СУДОВИХ ЕКСПЕРТІВ ДЛЯ РОБОТИ В ПІДРОЗДІЛАХ ЕКСПЕРТНОЇ СЛУЖБИ МВС

Відповідно до державних нормативно-правових актів, Експертна служба Міністерства внутрішніх справ України є системою державних спеціалізованих установ судової експертизи, на яку покладено здійснення судово-експертної діяльності [1]. А відтак, підготовка кадрів, а також перепідготовка та підвищення кваліфікації працівників посідає одне з найважливіших місць в організації діяльності Експертної служби МВС.

Окрім експертних установ МВС, в Україні експертною діяльністю також займаються установи Міністерства юстиції України, Міністерства оборони України, Служби безпеки України, Міністерства охорони здоров'я України, Прикордонної служби України. Проте найбільше експертиз, призначених на стадії досудового розслідування припадає саме на експертні установи МВС.